

zajedno sa rastom revolucionarnih ideja, da bi se realizovala u presudnom času za istoriju proletarijata, kroz samu borbu, u prvim brojnim idejnim redovima, kroz smrt, glad i nemaštinu, kao istinska umetnost borbe koja je delila sudbinu revolucionara i svojim sredstvima vodila ne manje žestoku, opasnu i važnu bitku za novog stvaraoca, novog čoveka. Kao ni mnogom pravom revolucionaru, ni umetniku oktobarske epohe srećna sudbina nije bila naklonjena i tim je žalosnije što savremena istorija još uvek nema snage da otvoreno progovori pravu reč o njemu.

Izložba, koju je iz svojih bogatih fondova pripremio Muzej ruske umetnosti u Lenjingradu, poklonila je firmu koja je nagoveštavala upravo suštinsku osobenost druge i treće decenije našega veka, to preplitanje, pa u pojedinim oblastima čak i jedinstvo idejnog i formalnog novatorstva, ali je svojim sadržajem ona uništila karakter epohe: izložba ostavlja utisak saglasnosti i mirnog paralelnog toka jedne građanske, figurativne umetnosti u duhu 19. stoleća, pretočene u tematske okvire socijalističke revolucije, tj. socijalističkog realizma i pojedinih modernih struja koje nisu date ni u svom radikalnom vidu niti u svojim najrepresntativnijim ostvarenjima (nedostaju tipično ruski izumiteljski rezultati, na primer Maljeviča i njegovog suprematizma koji je ukinio ikoničnost slike, ili Tatlinovi kontrareljefi; da pomenemo samo ove primere). Izložba ne sadrži dovoljno ostalog materijala koji bi pokazao do koje su mere revolucionarne umetničke i proizvodne snage prodrle u svakidašnji život, bile primenjene na ulicama, po izložima, na tribinama, po vozovima, transparentima, masovnim manifestacijama, ilustracijama časopisa i knjiga, propagandno-informativnim panoima; dato je samo uži izbor tkanina, posuđa i skica za uređenje klubova i urbanističkih nacrtava, što sve zajedno čak ni ne nagoveštava širinu zahvata nove umetnosti u novom životu.

Sa muzeološkog stanovišta — izložba je najpre izneverila sebe, jer nije ispunila prvi uslov — da sadržinski odgovara nasovu; sa stanovišta istorije umetnosti — izložba je neprecizno predstavila pojedine umetnike, ne samo po izboru dela koja nisu uvek najadekvatnija već i po neobjašnjivim profesionalnim propustima, kao što su netačna datovanja (Tatlinov **Mornar**, na primer); idejni aspekt, kojim se želela postići ravnoteža figurativnog i nefigurativnog umetničkog koegzistiranja ostvaren je na štetu prvog, jer mnoga, tačnije većina dela socrealističkog us-

merjenja jednostavno nisu dobra dela, ma kakva poetizovana, idilična ili optimistička poruka stajala iza njih. Najzad, da bi se prikazala jedna epoha i njena umetnost, a posebno oktobarska epoha — po savremenim principima prezentacije, neminovno je ne zapostaviti dokumente, a znamo koliko su sovjetski muzeji i arhivi bogati, samo kad su spremni da otvore svoje dveri.

Međunarodni dan muzeja na požeškom trgu

Zlatko Uzelac

*Muzej Požeške kotline
Slavonska Požega*

Postavimo pitanje »otvaranja« muzeja na ponešto drukčiji način nego što se obično postavlja. Naime tako da ga ponajprije stavimo u naš, domaći kontekst. Dakle u kontekst rascjepkane, nepopunjene mreže uglavnom prašnjavih, marginalnih ustanova, okrenutih u sebi u svoje probleme itd., detaljnije da ne opisujemo jednu općepoznatu sliku.

Možda paradoksalno, baš u takvom kontekstu pitanje »otvaranja« muzeja dobiva zasebne konture jednog pro-

blema koji stoji nezavisno od pitanja koje se nameće kao prvo: hitnost jedne temeljite obnove mreže, prostornog sređivanja, upotpunjavanja, muzeološkog osuvremenjavanja, povezivanja, funkcionalne obnove itd.

Zamislimo jednu idealnu sliku obnovljenih muzeja, smještenih u idealne prostorne uvjete, osposobljenih da prikupljaju, stručno obrađuju i muzeološki suvremeno izlažu predmete prošlosti, mjesta u koja bi masovno hodočastili građani (i turisti, dakako). Ne ukazuje li se, međutim, čak i nešto jasnije baš iz današnje situacije, da zapravo postoje dva puta. Jedan završava u prethodno zamišljenoj idealnoj slici. No drugi se krije iza razrješenja pitanja tzv. »otvaranja« muzeja. On ukazuje na mogućnosti jednog procesa obnove smisla muzeja mimo obnove muzeja — monumenta, mjesta za divljenje Predmetu, pa makar i predmetu prošlosti, pa makar i prošlosti, pa makar i scenografskoj rekonstrukciji prošlosti (što se nekima čini kao muzeološki ideal).

Obnova smisla muzeja, naime, krije se nesumnjivo prije svega u otvaranju procesa neprekidne borbe za prisustvo povijesnog argumenta u suvremenosti.

Tako postavljajući problem, pitanje organizacije muzeja dobiva bitno drukčije konture. Muzej se sada pojavljuje kao institucija koja na najraznovrsnije moguće načine, koliko god dosežu njegove snage, nastoji utjecati na svoju

*Terezijanski sajam na požeškom trgu oko 1894. godine. U pozadini jezuitski samostan i crkva sv. Lovre
Foto: Mavro Vainberg*

društvenu okolinu. Pa ako te snage danas ne izgledaju naročito velike, nema sumnje da će se u procesu obnove, uvijek iznova, nova snaga crpsti ponajprije iz ponovnog otkrića suvremenosti kao mjesta za povijesni argument, iz nesagledivih mogućnosti kreativnog doprinosa.

Tek u tom kontekstu dobiva svoj pravi smisao urbofest koji je u povodu Međunarodnog dana muzeja upriličio Muzej Požeške kotline na velikom požeškom srednjovjekovnom trgu, ali i u svojim prostorijama. Potaknut djelomice sličnim zagrebačkim primjerom, ali i sa svješću o prednosti koju za organizaciju jedne takve akcije pruža mali grad i jedan veliki trg. Pri tome namjere propagiranja postojanja i djelatnosti Muzeja bile su tek na izgled u prvom planu.

Mnogo važnije pitanje bilo je kako jednim neobičnim urbofestom muzejskog »naboja« potaknuti makar i kratkoročno ponovno otkriće povijesnog prostora kao prostora zajedništva.

Prvi i nezaobilazni korak je animacija. Animirane su osnovne škole (likovne, folklorne i plesne grupe), kino-klub, kazališna grupa i plesna grupa »Aurea« iz Srednjoškolskog centra, te srednjoškolci (posebno nekolicina koja ima »praksu« u Muzeju), zatim folklor (KUD »Orljava« iz Pleternice), gajdaš iz Podsreća, Amatersko kazalište. Naročite poticaj dala je suradnja s grupom »Dodir«, jednom neformalnom (dakako mlađih) građana za alternativnu kulturnu akciju, koja je unijela mnogo vlastite inicijative.¹

Nekoliko dana prije 18. svibnja uređeno je nekoliko istaknutijih izloga trgovina (etnološkim, arheološkim i kulturnohistorijskim predmetima iz muzejskih zbirki), profesionalni aranžeri besplatno su izradili šapirografiran letak s programom i tekstom o Međunarodnom danu muzeja i Muzeju Požeške kotline, a uslijedile su najave i na lokalnom radiju. Izvješeni su također plakati MDC-a, koji su na žalost morali biti dopunjeni podacima o požeškoj akciji, jer je greškom plakat imao prvenstveno lokalnu, zagrebačku boju.

Posebno sretna okolnost bila je u tome što je uoči 18. svibnja kroz Požegu prolazila Štafeta mladosti, pa je tim povodom podignuta pozornica i uređen razglas. Izboreno je da pozornica i razglas ostanu još jedan dan, što je bitno pojeftinilo akciju.

Akciju su u kasno posljedopodne započeli učenici osnovnih škola slikanjem povijesnih spomenika na asfaltu središnje plohe Trga (etnografski motivi, rudinske skulpture iz muzejskog postava, gotičke freske itd.). Parkiralište se

Akcije uz Međunarodni dan muzeja na požeškom trgu
Foto: D. Mirković

brzo preobražavalo u šarenu fresku. U međuvremenu je započeo na obližnjoj pozornici raznovrsni program (od folkloru i gajdaša do pantomime, plesa i starogradske požeške pjesame) tokom kojeg je glumac Amaterskog kazališta obavještavao gledaoce i slušaoce o aktivnosti Muzeja. Poseban kolorit Trgu dali su šetači u starim gradskim nošnjama, posuđenim iz Kazališta, a vrhunac je nastao dolaskom fijakera, koji je Muzeju za ovu priliku (treba li reći besplatno) ustupio PPK »Kutjevo« s kojim Muzej i inače dobro surađuje. Grupa »Dodir« pripremila je i posebne panoe sa starim oglasima iz požeških novina i štandove na kojima su prodavani šeširi, kako bi se i građani koji to žele mogli malo kostimirati.

Pri kraju programa, u izložbenoj dvorani Muzeja svečano je otvorena izložba slika Augusta Mittermeyera, zanimljivog nepoznatog slikara s početka stoljeća čija je ostavština pronađena na jednom tavanu. U sumrak, dok su posjetioci razgledavali izložbu, ispred ulaza u izložbenu dvoranu započela je projekcija filmova o arheološkim iskapanjima u Tekiću i o skulpturama iz romaničke opatije Rudina, koje su snimili članovi kino-kluba Srednjoškolskog centra. Nakon toga u stalnom muzejskom postavu i Galeriji starih majstora održan je recital (izbor iz djela požeških književnika) i večernja šetnja kroz Muzej.

U međuvremenu na pozornici na Trgu započeo je rock-koncert mladih po-

žeških grupa koji je trajao do kasno u noć. Oko pozornice i za stolovima ispred Pivnice, koji su za ovu priliku bili postavljeni i tamo gdje inače jure automobili, razdragani građani komentirali su događaje i nakon što je sve utihnulo.

Naposljetku treba napomenuti da je akcija koštala svega oko 500 tisuća starih dinara, ako ne računamo troškove kataloga i druge manje troškove izložbe A. Mittermeyera. To je uglavnom cijena polikolor boja, šapirografiranja i slanja letaka, dnevnice za gajdaša i sl.

Koje su posljedice ovog »otvaranja« u odnosu prema stvaranju nove koncepcije muzeja?

Pojasnimo najprije problem. Ako muzej u svom fondusu posjeduje mnoštvo dokumenata i predmeta koji sadrže dragocjene informacije o konkretnom povijesnom prostoru, koji i danas funkcionira kao centar grada, onda postoje dvije na prvi pogled slične koncepcije »ponovne upotrebe« tih dokumenata. Jedna nalaže da se uspostavi stalna, reprezentativna izložba o nekadašnjem izgledu tog prostora, koja bi svojom strukturom neprekidno eventualno podsjećala na vrijednosti prošlosti, a koje su sada izgubljene. Ovakva izložba bila bi nesumnjivo važna i imala bi jednu veliku prednost — vrijednost trajnog upozorenja, no Muzej Požeške kotline nije u mogućnosti da ju postavi zbog izuzetno skućenog prostora u kome se nalazi. Ali i u slučaju njenog uspo-

stavljanja, zbog karaktera muzeja-monumenta prevladavala bi njena, recimo to tako, turističko-informativna strana; stalnost izložbe otupljuje njenu kritičku dimenziju.

Druga koncepcija nalaže slijedeće: muzej se ne može zadovoljiti da čuva fotografiju Trga i da ju, manje-više nezainteresirano za sudbinu onoga što je na fotografiji, eventualno izlaže, imajući puno povjerenje u mogućnosti otčitavanja onoga što fotografija govori suvremenosti. Umjesto toga on mora naći načina za afirmaciju onih izgubljenih vrijednosti na koje ukazuje stara fotografija. Pri tome se nedvosmisleno ukazuje stav da za afirmaciju povijesnih vrijednosti ne može biti nikakve resorske podjele po nadležnosti. Ovakva podjela po kojoj su neke institucije isključivo zadužene za tzv. nepokretne spomenike, a druge za tzv. pokretne, karakteristična je za hirokratizirana društva. Iza nje se krije poimanje spomenika prošlosti kao prije svega vrijednog predmeta.

Osim toga što izgubljene i zaboravljene vrijednosti često nisu predmetnog materijalnog karaktera, dakle nalaze se »između« resorske podjele, treba imati na umu da je pitanje afirmacije povijesnih vrijednosti ponajprije pitanje argumenata, dakle i dijaloga, prema tome i suradnje između različitih institucija.

Primjerice: ako je dobar dio problema požeškog Trga posljedica urbanističkog rješenja iz pedesetih godina, kada je trg pretvoren u prometni skver, to ne znači da za reafirmaciju povijesnih vrijednosti treba čekati da nadležna institucija pravilno otčita muzejski postav.

Jedna od mogućnosti koja se prva nameće jest organiziranje tematske, problemske izložbe koja svojom strukturom snažnije fokusira problem. Muzej Požeške kotline organizirao je jednu takvu izložbu, procjenjujući najbolji trenutak za njenu organizaciju u vrijeme kada je započela akcija za obnovu fasada na Trgu (vidi »Vijesti muzealaca i konzervatora« 3/83.). Rastom svijesti o kontekstu kulturnog čina, o procesima odnosa prema baštini »izvan« muzeja, nalazimo se na pragu procesa stvarnog »otvaranja« muzeja. U tome procesu svaki kulturni čin dobiva svoje realne granice iz kojih nužno crpi poticaj za daljnji aktivitet.

Logični daljnji korak, koji se nameće u slučaju požeškog Trga, jest pitanje ponovnog otkrića povijesnog prostora kao prostora zajedništva. Međunarodni dan muzeja ovdje je poslužio kao dobar povod za jedan mali eksperiment. Organizacija urbofesta pokazala je,

makar u trenutnim, vremenskim ograničenim okvirima, da pitanje obnove društvenog prostora — ključnog pitanje karaktera prostora Trga kako ga razotkrivaju povijesni dokumenti — nužno mora biti pitanje društvenog aktiviteta.

Zanimljivo je da je u početku odigravanja »zbivanja« na Trgu prostorna podjela Trga — živicom odijeljena središnja ploha, okružena automobilskim prometnicama — postala više psihološka nego stvarna prepreka (automobilski promet bio je ukinut u vrijeme odigravanja »proslave«). Publika je, na-

pokazuje da se »ponovna upotreba« povijesnih dokumenata ne može svoditi samo na njihovu »površinsku« argumentaciju (npr. za vraćanje izvornog izgleda fasada prilikom obnove povijesnih zgrada), kao što se ni aktivnost muzeja ne može svoditi na puko izlaganje tih dokumenata. Na oba načina, naime, u drugi plan dolazi njihova bitna dimenzija: svjedoče o vrijednostima Trga kao društvenog prostora.

Otklonimo, na kraju, još jedan mogući prigovor. Ne znači li koncentracija na probleme »izvan« muzeja zapravo uda-

Vožnja starim tijakerom — akcija povodom Međunarodnog dana muzeja u Slavonskoj Požegi
Foto: D. Mirković

viknuta na manifestacijske predstave na Trgu, ispočetka pasivno promatrala oslikavanje središnje plohe, zadržavajući se uglavnom na obodnom pješačkom trotoaru, bez obzira na relativno veliku udaljenost od zbivanja (zbog velike širine ceste između plohe i trotoara). No, možda i zbog ležernosti, šarma i »otvorenosti« zbivanja, vrlo brzo raskinute su sve granice i mnogi su po prvi put doživjeli prostor Trga kao jedinstvenu plohu, mjesto nesputanog zajedništva. Mogućnosti daljnjeg aktiviteta Muzeja Požeške kotline u pitanju obnove Trga sada se znatno proširuju. Jedan od rezultata urbofesta u povodu Međunarodnog dana muzeja je i u tome što se

ljavanje od nagomilanih unutrašnjih problema? Potaknut, između ostaloga, i nužnošću borbe za hitno vraćanje nekih izgubljenih funkcionalnih vrijednosti Trga, požeški Muzej razradio je jedan široki program za rješavanje pitanja neadekvatnog sadašnjeg smještaja Muzeja u skućenom, neprikladnom prostoru upravo razrješavanjem problema Trga i njegove obnove kao društvenog prostora. Predloženo je preseljavanje u danas pasivan i poluprazan prostor bivšeg jezuitskog samostana (koji se krajnje neprikladno i ekstenzivno koristi kao đački dom), jednog velikog i vrijednog baroknog spomenika koji svojom veličinom dominira Trgom.

Razradom koncepta jednog živog i »otvorenog« muzeja, povezanog s budućim omladinskim klubom (koji se upravo uređuje), ponuđen je gotovo idealan model za obnovu jednog zaboravljenog javnog prostora. Taj je samostan, naime, u 18. stoljeću, a donekle i kasnije, bio neprikosnoveni kulturni centar grada, sa svojom gimnazijom, kazalištem, simfonijskim orkestrom, knjižnicom i umjetničkom produkcijom. Predloženim konceptom bilo bi, na suvremeni način, obnovljeno jedno kulturno i informacijsko žarište čiji se nedostatak danas bitno osjeća na Trgu, ali i mnogo šire.

»Otvaranje« muzeja suvremenosti, kroz borbu za obnovu prisustva povijesne argumentacije, rezultira povratno, očigledno, jačanjem uloge muzeja.

BILJEŠKA

¹ Grupa »Dodir« svojim je djelovanjem unijela u požešku kulturnu klimu nekoliko novosti koji su umnogome razbili provincijalnu učmalost. Primjerice, u toku ljeta 1982. g. organizirali su na Trgu projekcije filmova Čarlija Čaplina dijeleći gledaocima zeleni sok. Mjesec dana nakon Međunarodnog dana muzeja, dobivši jedan dan u sklopu manifestacije »Lipanski dani stvaralaštva«, organizirali su predstave riječko-zagrebačkog »Kit-glumišta« na Trgu (predstava je na poseban način otkrila vrijednost prostora trga), a zatim istu večer »Aferu Gigan« zagrebačkog »Kugla glumišta« u punoj sportskoj dvorani »Grabrik«.

Riječki muzeji povodom Međunarodnog dana muzeja 18. 5. 83.

Nevenka Žiger

Moderna galerija, Rijeka

Zajedničkom akcijom svih riječkih muzeja, pod okriljem Muzejskog društva Rijeka, prvi put je ove godine obilježen Međunarodni dan muzeja — 18. svibnja.

Izložbe, projekcije, te javni istupi muzealaca u sredstvima lokalnog komuniciranja, bili su oblici njezgovog pojavljivanja. U osnovi akcija je imala dva cilja: privući publiku u muzej i upozoriti javnost na probleme što muzeje koče u njihovoj osnovnoj djelatnosti. Istim je povodom od Muzejskog društva priređen i tiskan katalog izlož-

Kostimirani korzo na požeškom trgu
Foto: D. Mirković

bi i drugovrsnih zbivanja, a mogao se dobiti u knjižarama na Korzu, te u samim muzejima i galerijama. Tako je cijela akcija dobila i svoj autentični dokument.

Opredjeljujući se za povezivanje Dana muzeja s Unsecovom Godinom komunikacije, Muzejsko je društvo odlučilo ovogodišnjim manifestacijama naglasiti komunikacijski aspekt materijala što će ga za tu priliku pojedine riječke ustanove prezentirati.

Moderna galerija je tim povodom priredila jednu malu izložbu fotografija i mail-arta pod nazivom »Mediji masovnih komunikacija u umjetnosti« te tri projekcije kratkih filmova što se na medijski način vežu s likovnim umjetnostima. Izbor i prezentacija materijala, kao i koncept izložbe, djelo su kustosa Berislava Valušeka, pa ćemo u svrhu objašnjenja postavljajućih namjera parafrazirati neke dijelove njegovog teksta iz kataloga.

Izložbom se nastojalo ukazati na različite mogućnosti fotografije kao medija. S jedne strane osamostaljivanje fotografije kao posebne vrste likovnog izraza rezultiralo je okretanjem medija prema svojim specifičnim mogućnostima, pa tako osnovne strukture jezika tog medija bivaju sadržajem samog rada — pisanje razvijanjem po foto-papiru, efekti dobiveni osvjetljavanjem foto-papira u određenim razmacima i sl. S druge je strane korišteno svojstvo hladne fotografske objektivnosti za postizavanje efekta apstraktnog vizuelnog koda (neopterećenog

predmetom). Ili pak fotografija kao lapidarni zapis iz života grada — bilježenje kamerom detalja izloga, trgova, pročelja u visini očista, osvještavajući višeznačnost čitanja pojedinih vizuelnih zgoda (»zanimljivosti iz svakodnevnice«).

Mail-art je ukazao na još jedan pokušaj osobnog reagiranja na ustaljenu formu komunikacije — poštansko komuniciranje putem dopisnice. Želja za izbjegavanjem bezličnog posrednika u komuniciranju bacila je u svijet mnoštvo originalnih radova u formatu dopisnice kojima mlađi umjetnici međusobno komuniciraju putem pošte. Mislimo da je ovako zamišljena izložba mogla biti publici interesantna, budući da prezentira neke od proširenih mogućnosti fotografije, naročito otkad je foto-aparat postao dio uobičajenog obaveznog posjeda prosječnog građanina.

U istom su se prostoru odigrale tri projekcije kratkih filmova nabavljenih od Njemačkog kulturnog centra, Britanskog savjeta i Francuskog instituta iz Zagreba, a po izboru N. Žiger i B. Valušeka. Prvom projekcijom prikazano je devet njemačkih eksperimentalnih filmova iz dvadesetih godina koji se direktno vežu s apstraktnom i konstruktivističkom slikarskom misli tih godina u Evropi, a autori su im likovni umjetnici. Druga projekcija bila je posvećena suvremenim britanskim kratkim filmovima koji se istraživanjem čisto vizuelnih, odnosno čisto medijskih mogućnosti dvodimenzio-